

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2020.5.4.5>

ZASADY EDUKACJI GLOBALNEJ W ROZWOJU KULTURY EKOLOGICZNEJ UCZNIÓW SZKÓŁ PONADGIMNAZJALNYCH SŁOWACJI

Oksana Turok

aspirant specjalności 011 „Nauki Edukacyjne, Pedagogiczne”

Katedry Teorii i Metodologii Edukacji Podstawowej

Mukaczewskiego Uniwersytetu Państwowego (Mukaczewo, obwód zakarpacki, Ukraina)

ORCID ID: 0000-0002-8113-9869

ot2678@gmail.com

Adnotacja. Edukacja ekologiczna jest scharakteryzowana jako element strukturalny edukacji globalnej, która jest osadzona w procesie edukacyjnym szkoły średniej na Słowacji. Przeanalizowano ramy regulacyjne, określono cele, zadania, zasady edukacji globalnej. Określono rolę i wartość metodyczną wykorzystania zasad edukacji globalnej w kształtowaniu osobowości ucznia, w szczególności w kształtowaniu globalnej odpowiedzialności, solidarności, aktywności społecznej, sprawiedliwości społecznej i równości, otwartości i krytycznego myślenia. Podkreślono, że globalna edukacja rozwija zdolność uczniów do racjonalnego uczenia się, elastycznego dostosowywania się do szybko zmieniających się warunków codziennego życia. Zbadano treść przedmiotów edukacyjnych i formy organizacji działań edukacyjnych w zakresie edukacji globalnej, a tym samym środowiska jako jej składnika. Udowodniono, że edukacja globalna jest innowacją w szkolnej edukacji ekologicznej Republiki Słowackiej i przyczynia się do kształtowania kompetencji środowiskowych uczniów w zakresie interakcji różnych dziedzin i procesów na świecie, a także kształtowania umiejętności krytycznego myślenia, uzasadnionego dowodu własnych osądów, zrozumienia własnej roli i odpowiedzialności w podejmowaniu decyzji na poziomie lokalnym, a także możliwości rozwiązywania problemów na różnych poziomach. Zaproponowano wprowadzenie metod i form edukacji globalnej w ukraińskiej szkole w celu kształtowania kompetencji środowiskowych uczniów.

Słowa kluczowe: edukacja globalna, edukacja ekologiczna, edukacja ekologiczna uczniów, kompetencje środowiskowe, edukacja ekologiczna na Słowacji.

PRINCIPLES OF GLOBAL EDUCATION IN THE DEVELOPMENT OF ECOLOGICAL CULTURE OF SCHOOL STUDENTS IN SLOVAKIA

Oksana Turok

Postgraduate Student of the specialty 011 “Educational, pedagogical sciences”

at the Department of Theory and Methodology of Primary Education

Mukachevo State University (Mukachevo, Transcarpathian region, Ukraine)

ORCID ID: 0000-0002-8113-9869

ot2678@gmail.com

Abstract. Environmental education is characterized as a structural element of the global education, which is introduced into the educational process of secondary school in Slovakia. The normative-legal base has been analyzed, the purpose, the whole principles of global education have been defined. The role and methodological value of using the principles of global education in the formation of the student's personality, in particular in the formation of global responsibility, solidarity, social activity, social justice and equality, openness and critical thinking have been revealed. It has been emphasized that global education develops in students the ability to learn rationally, to adapt flexibly to the rapidly changing conditions of everyday life. The content of subjects and forms of organization of educational activities in relation to global education and, accordingly, environmental as its component have been studied. It has been proved that global education is an innovation in school environmental education in the Slovak Republic and contributes to the formation of environmental competence of students in terms of interaction of different spheres and processes in the world, as well as develops critical thinking skills, reasonable proof of one's own judgments, understanding of one's own role and responsibility in decision-making at the local level, as well as opportunities to solve problems at different levels. The introduction of methods and forms of global education in the Ukrainian school for the formation of environmental competencies of students has been suggested.

Key words: global education, ecological education, ecological education of schoolchildren, ecological competence, eco education in Slovakia.

ПРИНЦИПИ ГЛОБАЛЬНОЇ ОСВІТИ В РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ СЕРЕДНЬОЇ ШКОЛИ СЛОВАЧЧИНИ

Oksana Turok

аспірант спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки» кафедри теорії та методики початкової освіти

Мукачівського державного університету (Мукачєво, Закарпатська область, Україна)

ORCID ID: 0000-0002-8113-9869

ot2678@gmail.com

Анотация. Схарактеризовано екологічну освіту як структурний елемент глобальної освіти, яка впроваджується в освітній процес середньої школи в Словаччині. Проаналізовано нормативно-правову базу, визначено мету,

цілі принципи глобальної освіти. Розкрито роль та методичну цінність використання принципів глобальної освіти у становленні особистості учня, зокрема у формуванні глобальної відповідальності, солідарності, соціальної активності, соціальної справедливості та рівності, відкритості та критичного мислення. Підкреслено, що глобальна освіта розвиває в учнів здатність раціонально вчитися, гнучко адаптуватися до швидко мінливих умов повсякденного життя. Досліджено зміст навчальних предметів та форми організації навчальної діяльності щодо глобальної освіти та, відповідно, екологічної як її складової. Доведено, що глобальна освіта є інновацією в шкільній екологічній освіті Словачької Республіки та сприяє формуванню екологічної компетенції учнів з погляду взаємодії різних сфер і процесів у світі, а також формує навички критичного мислення, аргументованого доведення власних суджень, розуміння власної ролі та відповідальності при прийнятті рішень на локальному рівні, а також можливостей вирішення проблем різного рівня. Запропоновано впровадження методів і форм глобальної освіти в українській школі для формування екологічної компетенції учнів.

Ключові слова: глобальна освіта, екологічна освіта, екологічна освіта школярів, екологічна компетенція, екоосвіта в Словаччині.

Вступ. Актуальність екологічної освіти є беззаперечною на фоні глобальних та локальних проблем, що впливають на добробут людства. Адже, основними з проблем є вичерпність природних ресурсів, виснаження родючості ґрунтів, кліматичні зміни, що викликають катаклізми та нетипові погодні явища на певних територіях, поява нових інвазійних видів, обміління водойм, забруднення морів та океанів, зменшення біорізноманіття тощо. На сьогодні проблема екологічної освіти не в нестачі інформації з будь-яких питань екологічного змісту. Важливим є формування екологічних компетенцій, екологічної свідомості жителів Землі та майбутніх поколінь. Поява інформаційних технологій дещо спрощує та водночас ускладнює вирішення цієї проблеми, бо підростає покоління, знаходячись у штучно створеному людиною середовищі міста, квартири, комфортного житла, все рідше контактує з природою, тому складніше усвідомлює важливість збереження природного середовища, що підкреслює вагомість обраної теми дослідження.

Основна частина. Методи дослідження. В ході дослідження нами використовувалися такі методи наукового дослідження, як діалектика, системний аналіз, компаративний аналіз, індукція та дедукція тощо.

Мета статті – дослідити інновації у шкільній екологічній освіті Словаччини, проаналізувати цілі та форми глобальної освіти, висвітлити її роль у формуванні екологічної компетенції школярів та розкрити умови становлення глобальної освіти в навчально-виховному процесі середньої школи Словаччини.

Результати та їх обговорення. Проблема екологічної освіти в школі присвячені праці багатьох вітчизняних та зарубіжних дослідників, а саме: С. Дерябо & В. Ясвін, Н. Пустовіт, С. Лебідь, О. Пруцакової, І. Бежа, В. Маршицької, І. Коновальчук, О. Шевчук, С.В. Шмалей, О. Колонькової, Т. Іванової, Т. Юркової, І. Черевко, І. Матузова, Н. Куриленко, А.В. Шумілової, І.М. Лозовської, Л.І. Большак Л.І. та ін. Аналіз наукових досліджень О. Дідкова, Н. Пустовіт, О. Пруцакової свідчить про недостатність знань, які учні отримують на уроках. На думку, О. Дідкова «Склалася ситуація, коли отримані у школі знання відмежовані від повсякденного життя та існують самі по собі» (Jones, 1998: 199) (Дідков, 2012: 4).

Проблемам шкільної екологічної освіти присвячені праці словацьких вчених: П. Адамшіна, Й. Терка, П. Еліяша, С. Вінцікової, Е. Гутманової, Ж. Галайової, О. Гронец, М. Галашевої, П. Репки, М. Швецової та ін., котрі зауважують, що екологічна освіта повинна мати наскрізний характер та розвивати екологічні компетенції та екологічну свідомість особистості.

Варто зауважити, що екологічна освіта в середній школі Словаччини регламентується чинним законодавством, зокрема: Законом «Про освіту» Законом про навколишнє середовище, Відомчою концепцією екологічної освіти, навчання та просвіти до 2025 року та щорічними педагогічними рекомендаціями (педагогічно-організаційні вказівки) державного педагогічного інституту, що дозволяють впроваджувати екологічну освіту як наскрізну тему засобами формальної та неформальної освіти.

Також екологічна освіта як частина глобальної освіти в Словаччині відповідає документам міжнародного рівня, серед яких: програмний документ «Порядок денний 21», затверджений на конференції в Ріо-де-Жанейро 1992 році, («Agenda 21», the Rio Declaration on Environment and Development, 1992), Декларація Тисячоліття («Millenium Declaration», UN, 2000), прийнята у 2000 р. У 2005 році Рада Європейського Союзу, Європейська комісія та Європарламент прийняли спільну декларацію щодо розвитку - «Європейський консенсус з розвитку» («European Consensus on Development, 2005»), та Додаток до якої присвячений освіті в галузі розвитку «Європейський консенсус з питань розвитку: сприяння розвитку освіти та підвищення обізнаності» (2007) («The European Consensus on Development: The contribution of Development Education and Awareness Raising, 2007»), який визначив основні цілі, пов'язані з розвитком освіти та стратегії їх досягнення. Не менш вагомим європейським документом, що регламентує глобальну освіту, є Маастрихтська декларація глобальної освіти (2002) (The Maastricht-Global Education Declaration, 2002). Тож у сучасному суспільстві екологічна освіта важливим елементом, що розглядається на міжнародному, національному та локальному рівнях.

Наукове тлумачення терміну «екологічна освіта» (environmentálne vzdelávanie – словацьк.) має кілька трактувань та пояснень. Так, Р. Бернатова R. Bernátová) дає таке тлумачення: «Екологічна освіта сприймається як засіб, який певною мірою може впливати на почуття та екологічну поведінку учнів» (Bernátová, 2013: 14). Доречним також є трактування, подане у Відомчій концепції екологічної освіти, навчання та просвіти до 2025 року (прийнятій в 2015 році), де наголошується, що «в широкому розумінні екологічна освіта – це інституціоналізований спосіб передачі екологічних знань, який формує загальну мозаїку відносин між людиною, суспільством і природою» (Відомча концепція екологічної освіти до 2025 року, 2015: 7).

Екологічна освіта веде учнів до всебічного розуміння взаємозв'язків організмів між собою та стосунків людини з навколишнім середовищем.

Необхідно підкреслити, що впровадження екологічної освіти в навчальний процес шкіл є неможливим без використання сучасних новітніх методів навчання та виховання. Все більше уваги сучасних науковців привертають інновації в освіті. Інноваційні засади в екологічній освіті досліджували О. Дубасенюк, В. Вакуленко, та ін. В. Вакуленко у своїх працях розкриваючи поняття «інновації» та їхні види, пояснює: «інновація як якісна зміна, оновлення суттєвих елементів системи та становлення нової системи, яка має інші ціннісні і цільові орієнтири» (Вакуленко, 2010: 8). В контексті нашого дослідження найбільш доречним визначенням інновацій є визначення, сформульоване О. Дубасенюк, згідно з яким «інновації в освіті – це процес творення, запровадження та поширення в освітній практиці нових ідей, засобів, педагогічних та управлінських технологій, у результаті яких підвищуються показники (рівні) досягнень структурних компонентів освіти, відбувається перехід системи до якісно іншого стану» (Дубасенюк, 2014: 13). Тож, інновації в екологічній освіті розглядаємо як оновлення елементів освітньої системи, творчим процесом за якого підвищуються освітні показники та змінюються цінності та цільові орієнтири. Варто наголосити, що використовуючи інновації в екологічній освіті, педагог повинен враховувати таку особливість освіти кінця ХХ – початку ХІ століття, як глобалізацію екологічних, економічних та соціальних процесів.

Дослідженням поняття «глобалізація» займалися такі вчені, як У.Бек, І.Сінагуллін та ін. Так, У. Бек зауважує, що «...без сумніву глобалізація є найбільш вживаним... і найменш зрозумілим словом... і залишиться таким на невизначений час» (Бек, 1999: 40). З позиції екології вчений розглядає поняття глобалізації як «фактор виникнення глобального суспільства ризику, який забезпечить усвідомлення проблем глобальних наслідків цивілізаційних процесів». Одночасно науковець стверджує, що «водночас існують і взаємодіють між собою різні аспекти глобалізації, а саме: екологічний, економічний, культурний, політичний, суспільно-громадянський, які неможливо об'єднати, але які є взаємозалежними, тісно взаємодіють між собою» (Бек, 1999: 28). Тож поняття «глобалізації» розуміємо як процес укрупнення та водночас взаємопроникнення різних тем, які неможливо об'єднати та які тісно взаємодіють між собою на економічному, екологічному, політичному та суспільному рівнях.

Слід зауважити, що поняття «глобалізації» тісно пов'язане з поняттям «глобальна освіта», оскільки обидва розглядають глобальні аспекти розвитку людської цивілізації та відслідковують залежність між діями людства та наслідками цих дій. Глобальна освіта – це відповідь на зміни, які принесла глобалізація, тобто зміна перспективи, з якої ми розглядаємо конкретні проблеми та їх вирішення. Ця перспектива перевершує не тільки місцеві, але й національні рамки і має намір розглядати речі з комплексної точки зору (Postoje mladých:..., 2018: 5).

Глобальна освіта в Словаччині базується насамперед на документі під назвою «Національна стратегія глобальної освіти на період з 2012 по 2016 рік» («Národná stratégia pre globálne vzdelávanie na obdobie rokov 2012 až 2016»), офіційному програмному документі, прийнятому урядом Словацької Республіки 18 січня 2012 року, яка визначає глобальну освіту як «освіту, яка підкреслює глобальний контекст у навчанні». Це підвищує обізнаність про глобальні проблеми, які стосуються кожної людини, розвиває її критичне мислення щодо цих тем та поглиблює розуміння різних сфер та тем, які впливають на світ. Темі глобальної освіти дають простір для зміни ставлення особистості та зміцнення усвідомлення власної ролі у світі. Це спонукає людей брати відповідальність та виховує у них цінності активного громадянина світу.

Також акцентуємо увагу на тому, що не існує усталеного і загального визначення глобальної освіти. У науковій літературі, крім терміну глобальна освіта, ми зустрічаємо такі поняття, як освіта для розвитку, гуманітарна освіта, освіта для сталого розвитку або освіта в галузі глобального розвитку. Однак, крім глобальної освіти, найбільш часто використовуваними термінами є освіта в галузі розвитку та освіта в галузі глобального розвитку.

Глобальна освіта – це тип освіти, який виник як потреба зрозуміти вплив глобалізації на життя людини. Для цілей Національної стратегії в Словаччині буде використовуватися термін глобальна освіта, що сприймається як загальний принцип. Вона включає освіту глобального розвитку (освіта про країни, що розвиваються, та бідність у світі), екологічну освіту, мультикультурну освіту, освіту у світі, а також освіту в галузі прав людини у світовому контексті (Národná stratégia pre globálne vzdelávanie na obdobie rokov 2012 – 2016, 2012: 1]. А освіта глобального розвитку – це освітній підхід, який веде до глибшого розуміння різноманітності та нерівності у світі, причин їх існування та можливих рішень пов'язаних з ними проблем.

У 2008 році Рада Європи опублікувала документ під назвою «Глобальні керівні принципи освіти» (North South Centre of the Council of Europe, Global Education Guidelines, 2008), який повинен слугувати керівництвом, особливо для викладачів у формальній та неформальній освіті у галузі глобальної освіти.

Відповідно до зазначеного документу, основна мета глобальної освіти – надати цільовим групам інформацію, що полегшує розуміння соціальних, екологічних, економічних та політичних процесів у світі, розвивати критичне мислення та формувати глобальні громадянські установки. Звідси, підцілі можна розділити на три основні сфери: афективні цілі (установки та цінності), психомоторні цілі (навички, вміння) та пізнавальні цілі (знання). Глобальна освіта специфічна тим, що вона вважається початковою сферою впливу та психомоторні цілі. У випадку пізнавальних цілей акцент робиться головним чином на вищому мисленні, а саме таких операціях як аналіз, синтез, оцінка, творчість, розвиток яких сприяє формуванню компетентного підростаючого покоління.

Доречно наголосити, що глобальна освіта спрямована на формування таких компетентностей учнів: нести відповідальність за себе і сприймати свою роль у світі; відчувати потребу брати активну участь у вирішенні місцевих проблем та робити свій внесок у вирішення проблем на регіональному, національному та міжнародному рівнях; сприйняти переваги взаємної співпраці, поважати різні погляди та світогляди, проявити солідарність з людьми, які живуть у складних умовах; нести відповідальність за поведінку, яка забезпечує стійке життя на Землі; розуміти взаємозалежність та взаємозв'язок різних частин світу; використовувати інструменти демократії для участі у суспільному житті (виборче право, право вільного доступу до інформації, право об'єднання), вміти визначати проблему, аналізувати її, шукати різні рішення, вибирати найбільш правильне рішення, усвідомлювати відповідальність за свої рішення при вирішенні проблем, ефективно працювати з іншими людьми, формувати думку на основі отриманої інформації та аргументувати її, використовувати емпатію, щоб пізнати ситуацію інших, системно мислити і шукати контекст; знати причини та наслідки найважливіших глобальних проблем, порівняти різні концепції розуміння теорій розвитку, прав людини чи глобалізаційні явища, критично проаналізувати причини та наслідки складних умов життя людей, що живуть в різних країнах, визнати відмінності в економічній, соціальній та екологічній ситуації в різних частинах світу, знати різні аспекти причин та наслідки відмінностей.

Для досягнення цілей глобальної освіти важливо керуватися наступними принципами:

- Глобальна відповідальність – відповідальність за наші дії та за світ, на який ми впливаємо.
- Солідарність – солідарність з людьми, які живуть у складних умовах та готовність діяти та допомагати.
- Участь – активна та інформована участь у вирішенні проблем та конфліктів.
- Взаємозв'язок – усвідомлення глобального взаємозв'язку та зв'язку між місцевими, регіональними та міжнародними подіями.
- Співпраця – рівне партнерство між економічно розвинутими країнами та країнами, що розвиваються.
- Соціальна справедливість та рівність – повага прав людини та рівні можливості для всіх.
- Відкритість та критичне мислення – доступ до інформації та здатність критичного судження та обґрунтованого прийняття рішень.
- Сталий розвиток – адаптація способу життя для збереження та покращення навколишнього середовища для майбутніх поколінь.

Для впровадження екологічної освіти в шкільний навчально-виховний процес відповідно до Педагогічно-організаційних вказівок щодо навчального року 2010/2011 (Pedagogicko-organizačné pokyny na školský rok 2010/2011) в пунктах 5–8 рекомендують «впровадити екологічну освіту як наскрізну тему державної освітньої програми у зміст окремих предметів шкільної освітньої програми», «розвивати освітні, навчальні та виховні заходи для учнів, з акцентом на екологічну освіту та освіту для сталого розвитку, орієнтовану головним чином на здорову їжу, чисту воду, безпечний та здоровий транспорт, стійке споживання енергії, підвищення обізнаності у сфері сортування відходів, запобігання забрудненню та шкоді навколишньому середовищу». Школам рекомендується співпрацювати з екологічними центрами та центрами для вдосконалення екологічної освіти та навчання принципам сталого розвитку, створюючи належні умови для здорового способу життя з наголосом на скеровуванні учнів до свідомого споживання та розвитку правильного ставлення і поведінки щодо навколишнього середовища» (Pedagogicko-organizačné pokyny na školský rok 2010/2011, 2010: 8).

Отже, в 2010–2011 роках є звернення екологічної освіти до цілей сталого розвитку, проте про глобальну освіту і її взаємозв'язок з екологічною освітою немає жодного слова. Вперше в педагогічних рекомендаціях на 2012–2013 роки робиться акцент на глобальну освіту, вказуючи, що «Уряд Словацької Республіки затвердив матеріали Національної стратегії глобальної освіти на період 2012–2016 років та прийняв План дій щодо виконання завдань, що випливають із цієї стратегії на рік 2012», а також на необхідність «розвивати освітню, навчальну та виховну діяльність дітей та учнів з акцентом на екологічну освіту та тренування розвитку особистості, зосереджуючись, зокрема, на підведенні учнів до свідомого споживання ресурсів та здорової їжі, чистої води, підвищення обізнаності у галузі сортування відходів, формування правильних поглядів та поведінка учнів щодо навколишнього середовища, щоб запобігти забрудненню та екологічній шкоді» (Pedagogicko-organizačné pokyny na školský rok 2012/2013, 2012: 10).

В педагогічних рекомендаціях на 2013–2014 навчальний рік вже спостерігаємо об'єднання глобальної освіти та екологічної освіти в розділі «Глобальна освіта та екологічна освіта» («Globálne vzdelávanie a environmentálna výchova»), а також більш детально прописані форми і методи для розвитку екологічної освіти та освіти глобального розвитку. А саме школам рекомендується:

- застосовувати глобальний контекст та глобальний вимір до змісту освіти, проводити освітні та навчальні заходи для дітей та учнів з акцентом на усвідомлення глобального взаємозв'язку подій та проблем на місцевому рівні, регіональному, національному та міжнародному рівнях;
- підвищувати обізнаність дітей та учнів про глобальні теми, розвивати їх критичне усвідомлення соціальних, екологічних, економічних та політичних процесів у світі;
- використовувати інформацію, допоміжні матеріали та натхнення для інтеграції глобальної освіти у зміст різних предметів за посиланням www.globalnevzdelavanie.sk;
- використовувати методичні посібники «Освіта глобального розвитку в основних школах», які призначені для 2-го ступеня основних шкіл у викладанні математики, географії, громадянської справи, художньої та музичної освіти;

- розвивати екологічне виховання та навчання як частину розвитку особистості учнів, спрямоване, зокрема, на те, щоб привести до свідомого споживання ресурсів, поінформованості про сортування сміття, розвивати правильне ставлення та поведінку дітей та учнів до навколишнього середовища, для запобігання забрудненню та шкоді довкіллю;

- співпрацювати з екологічними центрами та некомерційними організаціями, що працюють у цій галузі для сприяння вдосконаленню екологічної освіти та створення належних умов для здорового способу життя відповідно до цілей освіти та навчання для сталого розвитку;

- брати участь у міжнародній екологічній програмі «Зелена школа» в рамках розвитку екологічної освіти та освіти для сталого розвитку;

- підтримувати розвиток екологічної освіти та навчання, залучаючи школи до проектів та конкурсів з екологічною спрямованістю;

- мотивувати та залучати учнів до активної участі в заходах екологічного характеру поза уроками;

- підтримувати залучення учнів до волонтерської діяльності, співпрацювати на місцях з волонтерськими центрами в районі школи;

- середнім школам пропонується брати участь у освітніх проектах Глобальної етичної програми – Етика в бізнесі (Pedagogicko-organizačné pokyny na školský rok 2013/2014, 2013: 11).

Ця тенденція зберігається і по сьогоднішній час. Зокрема, Керівництво на 2020–2021 рік («Sprievodca školským rokom 2020/2021») надаючи рекомендації для вчителів середніх шкіл при впровадженні в навчальний процес наскрізної теми, також об'єднує глобальну та екологічну освіту в розділі «Глобальна освіта та екологічне виховання» («Globálne vzdelávanie a environmentálna výchova»). Відзначимо, що спостерігається більша поінформованість про заходи, конкурси та програми в галузі глобальної та екологічної освіти та, водночас, звернення до неформальної освіти, що здійснюється Словацькою екологічною агенцією, національними парками, зоопарком, музеями тощо (Sprievodca školským rokom 2020/2021, 2020: 31–32).

Також цікавим є приклад навчального плану основної школи в Чайков, Словаччина (Čajkov) на 2016–2017 навчальний рік, де зазначено, що «головною метою глобальної освіти є підготовка учнів до життя у 21 столітті, надання їм інформації, що полегшує розуміння соціальних, екологічних, економічних та політичних процесів у світі, розвиток критичного мислення та формування глобальних громадянських установок» (Palaťková, 2016: 2).

Для впровадження цілей глобальної освіти викладачам рекомендується інтегрувати глобальну освіту у навчальний процес, не створюючи нових навчальних програм, а знаходячи новий глобальний контекст в існуючих навчальних програмах з окремих предметів. В основному зміст стратегії глобальної освіти включає програму таких навчальних предметів: історія, громадянські науки, географія, мистецька освіта, музична освіта, англійська мова, німецька мова, релігійна освіта. Доповнюючи основні теми глобальної освіти робиться наголос на необхідності реагувати на сучасні виклики: «потрібно реагувати на сучасні виклики у світі, і тому важливо, щоб вона (глобальна освіта) могла бути гнучкою». Так, окремі теми описують основні проблеми сучасного світу: тематична одиниця «Навколишнє середовище» враховує глобальні аспекти, які є частиною екологічної освіти. Сюди входять теми: зміна клімату, відходи, екологічна міграція, повітря-вода-грунт, використання природних ресурсів, альтернативні джерела енергії.

Переконаємося, що, школа, яка працює на принципах глобальної освіти, передбачає перехід від традиційної концепції освіти до проактивної освіти, коли розвиваюча та освітня функції школи є рівноцінними (Palaťková, 2016: 6).

Ключова умова глобальної освіти – створення системного світогляду, базується на трьох взаємопов'язаних стовпах: «Людина» (здорова людина в п'яти сферах: фізичній, духовній, психічній, емоційній, соціальній), «Суспільство» (здорове суспільство – вдома, у школі та поза ним, здоров'я суспільства – функціонування спільноти людей і суспільства в цілому, існування безпеки, свободи, справедливості та можливостей для самореалізації для всіх громадян відповідно до міжнародного права людини) і «Навколишнє середовище». Саме ця частина є особливо цікавою з погляду реалізації екологічної освіти. Метою теми «Навколишнє середовище» є здорове довкілля: якість природного та техногенного середовища, здатність довкілля в довгостроковій перспективі підтримувати різноманітність форм життя. Ця екологічна освіта має три взаємопов'язані рівні, а саме:

- екологічне навчання – учні вивчають компоненти навколишнього середовища та їх проблеми на різних рівнях, від місцевого до глобального;

- навчання для навколишнього середовища – учням надається можливість особисто випробувати різні підходи до навколишнього середовища та знаходити рішення на проблеми навколишнього середовища;

- навчання через навколишнє середовище – учні використовують місцеве оточення як джерело безпосереднього контакту як з природним, так і з техногенним середовищем, а також засіб розвитку широкого кола навичок, які можна використовувати для вивчення довкілля, участь учнів у публічних заходах (Palaťková, 2016: 6).

Відповідно до навчального шкільного плану мета глобальної освіти звучить наступним чином:

1. Навчити учнів:

- мислити системно (всебічно), розуміти системну (глобальну) природу світу;

- зрозуміти власні здібності та можливості, знаючи і поважаючи, що існує не лише одна точка зору, бути в курсі та розуміти глобальні умови, події та тенденції в сучасному світі;

- розуміти поняття справедливості, прав людини та відповідальності та застосовувати їх у глобальному контексті;

- орієнтуватися на майбутнє у відносинах із Землею;
- набути навичок, необхідних для політичних та соціальних дій.

2. Розвивати в учнів:

– пізнавальні здібності, їх мотиваційно-ціннісну сферу, соціалізацію, творчість, почуття справедливості, повагу до природи;

– здатність раціонально вчитися, гнучко адаптуватися до швидко мінливих умов повсякденного життя. (Palaťková, 2016: 6–7).

Зазначимо, що для початкової школи (1–4 класів) всім викладачам рекомендують включити теми глобальної освіти при вивченні таких предметів: природознавство, релігійне виховання, Батьківщина та художня освіта; для середньої школи (5–9 класів): математика, географія, художня освіта, громадянська наука, музична освіта, англійська мова, релігієзнавство, історія (Palaťková, 2016: 7).

Отже, освіта у галузі глобального розвитку повинна сприяти толерантності, солідарності та розумінню проблем міжнародного розвитку, її методологія зосереджена на сприянні активному навчанню та рефлексії, наголошує на різноманітності та повазі до інших, а також сприяє з'ясуванню власних пріоритетів особистості у глобальному контексті. Глобальна освіта тематично підкреслює глобальні теми, зв'язки та контексти, що ведуть до афективних, не лише когнітивних чи психомоторних цілей освіти, з метою змінювати цінності та установки, а не лише набувати навичок та знань.

Для того, щоб досягти цілей глобальної освіти, потрібно відійти від фронтального викладання та використовувати педагогічні практики, які створюють простір для потенційних (тобто, не потрібних чи вимушених) змін цінностей та поглядів. У шкільних освітніх програмах школи, як правило, також мають визначені методи та форми роботи, які відповідають глобальній освіті. Однак на практиці вони використовують їх досить епізодично, і програми залишаються лише на папері. Загалом, глобальна освіта та її елементи багато в чому фактично містяться в різних програмних документах, але не застосовуються.

Глобальна освіта в школах Словаччини була реалізована неурядовими організаціями, які принесли школам кілька тем, таких як питання бідності, справедливої торгівлі, зміни клімату, сталого розвитку або прав дітей. У Словаччині кілька некомерційних організацій з різними сферами діяльності присвячені глобальній освіті. Наприклад, «Люди в зоні ризику» (Človek v ohrození) розробляють теми меншин, соціальні та етичні проблеми, такі організації, як «Живиця» (Živica), «Сосна» (SOSNA), Центр екологічної діяльності (Centrum environmentálnych aktivít) займаються екологічними темами [14]. Вони зосереджуються на підготовці вчителів, підготовці методичних посібників, дидактичних матеріалів, відеофільмів або інтерактивних виставок, майстер-класів з учнями. Вчителі застосовують теми глобальної освіти здебільшого під час викладання громадянської освіти, етики, суспільствознавства, географії, мистецької освіти. У деяких школах навчання відбувається також при проведенні позакласних заходів, а деякі школи створили спеціалізований в рамках шкільної програми предмет, орієнтований на глобальну освіту.

Тож бачимо, що глобальна освіта розвиває основні компетенції: інформаційну грамотність, критичне мислення, спілкування та здатність вирішувати проблеми, що є необхідною умовою формування екологічної компетенції учня, його екологічної культури. Глобалізація та взаємозв'язок – це основна тема і водночас принцип глобальної освіти.

Отже, глобальна освіта – це освіта, яка підкреслює глобальний контекст у навчанні. Через нього зростає обізнаність про глобальні проблеми, які стосуються кожної людини, розвиток критичного мислення індивіда для глибшого розуміння відповідних областей та тем, що стосуються всього світу. Темі глобальної освіти дають простір для зміни ставлення особистості та посилення усвідомлення власної ролі у світі. Це спонукає людей брати відповідальність та виховує їх прийняти цінності активного громадянина світу.

Таким чином, глобальна освіта для середньої школи була впроваджена з 2012 року як реалізація Національної стратегії глобальної освіти. Надалі використання методів і форм глобальної освіти для викладання і екологічної освіти зустрічаємо в щорічних рекомендаціях для шкіл від Державного педагогічного інституту. Освіта глобального розвитку зосереджується на проблемах, пов'язаних з нерівністю у світі (наприклад, бідністю), екологічною освітою, полікультурністю освіти, освіта у світі, а також освіта в галузі прав людини у глобальному контексті. Отримуючи інформацію про різні аспекти глобальної освіти, застосовуючи знання на практиці (при вивченні окремих тем різних предметів в шкільній освіті), учні розвивають навички критичного мислення, які сприяють вирішенню екологічних проблем на локальному рівні. Тому практики глобальної освіти це чудова основа для розвитку екологічного мислення, формування екологічної свідомості та відповідальності підростаючого покоління.

Висновки. Тож, узагальнюючи вищесказане, можемо зробити висновок, що екологічна освіта, як частина глобальної освіти, має на меті виховувати в учнів відповідальний підхід до навколишнього середовища, рухаючись до сталого розвитку, через поінформованість про актуальні екологічні проблеми та можливості їх участі у вирішенні цих проблем (Národná stratégia pre globálne vzdelávanie na obdobie rokov 2012 – 2016, 2012: 7). Для цього у галузі екологічної освіти слід уникати фрагментації думок чи знань та орієнтуватися на сприйняття світу як єдиного гармонійного цілого. Хоча кожна частина з'єднана з іншими її частинами, завищення та недооцінка окремих частин викликає дисгармонію. Тож глобальна освіта якнайкраще підходить для реалізації екологічної освіти та розуміння її ролі в житті людства.

Напрямами подальшого дослідження вбачаємо у дослідженні навчальних програм, планів, методик з впровадження глобальної освіти у різні навчальні предмети у школах Словаччини, а також для розробки рекомендацій щодо впровадження принципів глобальної екологічної освіти в навчально-виховний процес української школи.

Список використаних джерел:

1. Вакуленко, В. М. Види інновацій в освіті та їх класифікація *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби*. 2010. Вип. 4. С. 36–48. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Vnadps_2010_4_4.pdf
2. Відомча концепція екологічної освіти до 2025 року Rezortná koncepcia environmentálnej výchovy, vzdelávania a osvetu do roku 2025 (Rezortna koncepcia EVVaO), 2015
3. Дідков О. М. Формування екологічної свідомості та культури засобами освіти та виховання особистості. *Вісник Інституту розвитку дитини : зб. наук. пр. Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова ; голов. ред. В. П. Андрущенко. Київ*. 2012. Вип. 21. URL: <http://www.ird.npu.edu.ua/files/didkov.pdf>
4. Дубасенюк О.А. Інновації в сучасній освіті. *Інновації в освіті: інтеграція науки і практики: збірник науково-методичних праць за заг. ред. О.А. Дубасенюк*. 2014. Житомир: Видавництво ЖДУ ім. І. Франка, С. 12-28. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/42971148.pdf>
5. Beck, U. (1999). *What Is Globalization?* Cambridge: Polity Press.
6. Národná stratégia pre globálne vzdelávanie na obdobie rokov 2012 - 2016 URL: https://www.statpedu.sk/files/articles/dokumenty/ucebnice-metodiky-publikacie/narodna_strategia_globalne-vzdelavanie_2012_2016.pdf
7. Palaťková Katarína. Globálne vzdelávanie v podmienkach ZŠ Čajkov 285, školský rok 2016/2017, URL: https://zscajkov.edupage.org/files/Globalne_vzdelavanie_v_podmienkach_ZS_Cajkov_285-1.pdf
8. Pedagogicko-organizačné pokyny na školský rok 2010/2011. URL: https://www.nucem.sk/dl/3193/POP_2010_2011.pdf
9. Pedagogicko-organizačné pokyny na školský rok 2012/2013. URL: https://www.nucem.sk/dl/3184/POP_2012-2013.pdf
10. Pedagogicko-organizačné pokyny na školský rok 2014/2015 URL: <https://www.minedu.sk/data/att/6148.pdf>
11. Postoje mladých: Odrazový mostík pre globálne vzdelávanie. *Rada mládeže Slovenska*. 2018 URL: http://mladez.sk/wp-content/uploads/2019/01/Prirucka-ku-GV_final.pdf
12. Sprievodca školským rokom 2020/2021 URL: <https://www.minedu.sk/data/att/16787.pdf>
13. Bernátová, R. Environmentálna výchova – prierezová téma v základnej škole. Aktuálne otázky prírodovedno-technických predmetov a prierezových tém v primárnej edukácii ONLINE KONFERENCIA 23. – 25.10.2013 13-25

References:

1. Vakulenko, V. M. (2010). Vydy innovatsii v osviti ta yikh klasyfikatsiia [Types of innovations in education and their classification] *Visnyk Natsionalnoi akademii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby*. issue 4. pp. 36–48. [in Ukrainian]. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Vnadps_2010_4_4.pdf
2. Vidomcha kontseptsiia ekolohichnoi osvity do 2025 roku (2015) Rezortná koncepcia environmentálnej výchovy, vzdelávania a osvetu do roku 2025 [Departmental concept of environmental education, training and enlightenment until 2025] [in Slovakian]
3. Didkov, O. M. (2012). Formuvannia ekolohichnoi svidomosti ta kultury zasobamy osvity ta vykhovannia osobystosti [Formation of ecological consciousness and culture by means of education and upbringing of personality] *Visnyk Instytutu rozvytku dytyny : zb. nauk. pr. Natsionalnyi pedahohichnyi universytet im. M. P. Drahomanova ; holov. red. V. P. Andrushchenko. Kyiv*. issue 21. [in Ukrainian]. URL: <http://www.ird.npu.edu.ua/files/didkov.pdf>
4. Dubaseniuk, O.A. (2014). Innovatsii v suchasniy osviti [Innovations in modern education] *Innovatsii v osviti: intehratsiia nauky i praktyky: zbirnyk naukovo-metodychnykh prats za zah. red. O.A. Dubaseniuk*. Zhytomyr: Vydavnytstvo ZhDU im. I. Franka, pp. 12-28. [in Ukrainian]. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/42971148.pdf>
5. Beck, U. (1999). *What Is Globalization?* Cambridge: Polity Press. [in English]
6. Národná stratégia pre globálne vzdelávanie na obdobie rokov 2012 – 2016 [National Strategy for Global Education for 2012] [in Slovakian] URL: https://www.statpedu.sk/files/articles/dokumenty/ucebnice-metodiky-publikacie/narodna_strategia_globalne-vzdelavanie_2012_2016.pdf
7. Palaťková, K. (2016). Globálne vzdelávanie v podmienkach ZŠ Čajkov 285, školský rok 2016/2017 [Global education in the conditions of Zajkov 285 primary school, school year 2016/2017] [in Slovakian] URL: https://zscajkov.edupage.org/files/Globalne_vzdelavanie_v_podmienkach_ZS_Cajkov_285-1.pdf
8. Pedagogicko-organizačné pokyny na školský rok 2010/2011 [Pedagogical and organizational instructions for the school year 2010/2011] [in Slovakian] URL: https://www.nucem.sk/dl/3193/POP_2010_2011.pdf
9. Pedagogicko-organizačné pokyny na školský rok 2012/2013 [Pedagogical and organizational instructions for the school year 2012/2013] [in Slovakian] URL: https://www.nucem.sk/dl/3184/POP_2012-2013.pdf
10. Pedagogicko-organizačné pokyny na školský rok 2014/2015 [Pedagogical and organizational instructions for the school year 2010/2011] [in Slovakian] URL: <https://www.minedu.sk/data/att/6148.pdf>
11. Postoje mladých: Odrazový mostík pre globálne vzdelávanie (2018) [Attitudes of young people: A stepping stone for global education] *Rada mládeže Slovenska* [in Slovakian] URL: http://mladez.sk/wp-content/uploads/2019/01/Prirucka-ku-GV_final.pdf
12. Sprievodca školským rokom 2020/2021 [Guide to the school year 2020/2021] [in Slovakian] URL: <https://www.minedu.sk/data/att/16787.pdf>
13. Bernátová, R. (2013). Environmentálna výchova – prierezová téma v základnej škole [Environmental education - a cross-sectional topic in primary school] *Aktuálne otázky prírodovedno-technických predmetov a prierezových tém v primárnej edukácii ONLINE KONFERENCIA 23. – 25.10.2013 13-25* [in Slovakian].